

Miquel Julià i Maimó

PREGÓ DE SETMANA SANTA

Felanitx, 1996

A la Confraria de Sant
Agustí. Que mai s'aturi
de fr, aquesta tasca del
Pregó - Gràcies i per
molts d'altres

Miquel Julià i Maimó

pronuncià aquest Pregó

de Setmana Santa,

en el Convent de Sant Agustí

de Felanitx,

el divendres de Passió,

dia 29 de març de 1996.

Confreres de Sant Agustí i de totes les confraries.
Senyores i senyors.
Amics tots.

El costum mana que sia el divendres de Passió i des del presbiteri del convent de Sant Agustí, on es faci la crida de la nostra Setmana Santa.

Així és des d'una quarantena d'anys ençà, un poc abans que el papa Joan XXIII convocàs el Concili Vaticà II, amb el qual l'església catòlica començava una època de canvis i transformacions que encara avui no han acabat del tot.

Mort i resurrecció del Déu fet home, d'aquell infantó que hagué de néixer a la menjadora d'una cova de Betlem perquè, ni per als pobres ni per als forasters, no hi havia posada aquella nit santa i fredolega, i això que era el fill de Déu, amo i senyor de la creació.

Ara el Déu dels justs mor enclavat enmig de dos lladres, víctima de la injustícia. El Déu del bé, el Déu del perdó, el que allargà la mà a pobres, i a desemparats; el que s'enfrontà a les injustícies del poder establert i a les seves lleis per ajudar a qui ho necessitava, és escarnit, humiliat i condemnat a morir a la creu. Qui féu advertències severes als rics,

el qui es posà de part del pobres, tenint-se per fill de Déu, tot i la seva condició humana, pateix i dubta enmig de tanta soledat. La traïció ha estat d'un dels seus, a canvi d'unes monedes. Davant tanta injustícia el poder se'n renta les mans.

A Betlem fou adorat, rebé presents senzills, propis de gent humil, de gent sencera, de bon past, de dones i homes honrats. Els àngels cantaven glòries i al·leluies, i tot el món creat esclatà de joia.

Camí del Calvari només un Cirineu obligat i una Verònica compassiva. Al peu de la creu una Mare amb el cor desfet. És el seu fill i ella, sobre tot, estima.

Qui roman penjat a la creu és aquell que s'atreví a tractar els escribes i fariseus hipòcrites, de tombes emblanquinades, belles per fora però a dins, plenes d'ossos de mort i de tota immundícia; que semblen gent de bé als ulls dels homes, però per dins són plens d'hipocresia i de maldat; serps, cria d'escurçons.

A la muntanya va ensenyar als seus deixebles que els feliços eren els pobres d'esperit, els humils, els compassius, els pacificadors, els que lluiten per la justícia i per això són perseguits.

Ja s'acosta el primer Divendres Sant.

On són les multituds que fins fa poc havien seguit un Mestre que feia caminar coixos, curava leprosos, ressuscitava morts, i convertia l'aigua en vi?

Aquell que amb uns pocs pans i dos peixos era capaç de donar menjar a tothom i omplir coves de les sobres, ha quedat sol.

La gentada que el proclamava el dia del Ram amb palmes i branques d'olivera, no saben el que passa.

Així mateix la compassió guaita entre els que contemplen un condemnat pujant la seva pròpia creu. La foscor envaeix l'enteniment, els dubtes compareixen, tot es torna tenebra. La injustícia està a punt de fer matx.

Però ja s'acosta el dia de glòria i tot es tornarà llum. Pels cristians la victòria del bé enfront del mal, el signe de la conversió contínua i sincera, el compromís d'aprendre a estimar, de posar llum enmig de tanta tenebra, il·lusió a tanta soledat, veritat a tanta mentida, humilitat a tant d'orgull.

L'Àngel Panada ben prest encendrà el ciri pasqual.

Anit, des del nostre convent de Sant Agustí, començam una altra Setmana Santa, qui sap si plena de dubtes per a uns, pot ser curulla de fe per a altres, i per a molts simplement, com cada any, uns dies de festa.

Un seguit de rituals i tradicions ompliran cases, places i carrers del Jerusalem felanitxer i arribarà Pasqua de Resurrecció.

No tots els de més prop ho cregueren. N'hi hagué que el veren i no el conegueren. Anau i predicau. Començava el cristianisme. Els apòstols s'escamparen donant a conèixer la doctrina del seu mestre. Ben prest ho pagaren amb la seva vida els primers màrtirs per la fe, pujaren als altars els primers sants i santes, es fundaren ordes i congregacions, hi hagué cismes, s'organitzaren concilis, s'establiren diòcesis i parròquies, i el pontificat de Pere ha arribat fins als nostres dies.

Però, fins a quin punt, els que avui es diuen creients, estarien disposats de bon de veres a seguir

les ensenyances, els manaments del qui diuen tenir per Déu i per Mestre?

Si Jesús tornàs en cos i ànima al món, ja és segur que hi trobaria més d'un Judes disposat a vendre de bell nou la seva mort, i molt tem que també fariseus hipòcrites. Es tornaria seure dalt d'un pujol o enmig de la plaça de qualsevol poble, per clamar contra les enveges, les mentides, les injúries; contra el poder malentranyat, que arreu del món tot ho ofega i fa malbé, i encoratgeria els pacificadors, els humils, els que treballen per la justícia, els que s'entreguen als altres, sense distinció de raça ni de credos, les dones i els homes de bona i sana voluntat.

Però la fe, les creences, tenen moltes maneres de manifestar-se, i així ha succeït al llarg de vint segles, on no han mancat les ombres ni els errors. N'hi ha prou en fullejar la història per veure quant lluny han estat, en èpoques, l'essència dels evangelis de la realitat de l'Església i el seu tarannà.

Cal no travelar una i mil vegades amb les mateixes pedres.

Confreres i amics benvolguts: anit encetam un enfilall d'actes que duraran fins al diumenge de Pasqua, quan a s'Arraval soni la darrera nota de la nostra banda de música, o fins que s'hagi escoltat l'estrofa final dels salers que, rebentats de caminar i de cantar, ja es retiren amb el cove ple de panades i de molts d'anys.

Passat demà tots els temples s'ompliran de palmes blanques, rams d'olivera, encens, càntics i vestits nous. Ja s'acaba la Quaresma, temps de dejunis i mortificacions per a la gent de fa dos dies:

*Ara vénen set setmanes,
totes de menjar llegum;
a Pasco hi ha un costum,
que el qui té xot fa panades.*

Jo no gos a destriar si es pot parlar de fe o només d'un fet social, tenyit de religiositat tradicional, però sí és cert que el poble mallorquí, com molts d'altres de les generacions passades, tot l'any tenia assenyallades celebracions, ritus, costums i festes, a vegades festes grosses o d'obligació, i d'altres anomenades de devoció.

Vàrem ésser a temps encara de veure entrar als temples les dones i jovençanes amb vel o mantellina pel cap, i els homes sempre amb mànega llarga com a signe de respecte; temps de no poder menjar ni beure més que aigua, en haver tocat les dotze de la nit, si s'havia d'anar a combregar al dia següent; dins l'església els homes a una banda i les dones a l'altra, costum encara no desaparagut del tot a l'hora de seure, i servada fidelment en haver de presidir el condol, després del funeral per un familiar difunt. Per carrers i places, capellans amb sotana fins als peus, monges amb els hàbits de la seva congregació i toques ben emmidonades.

Adesiara processons, moltes processons.

Misses i oficis en llatí, sovint només entès pels qui l'havien estudiat, o algun escolà, els parroquians més fidels, les anomenades beates, i les senyores de bona casa, après a força de sentir lletanies, saltiris i lectures.

Els pecats, venials els més petitons i mortals els grossos. El ball d'aferrat era d'aquests i per les festes majors, vicaris i mares superiores procuraven arran-

jar-ho organitzant balls de pagès, altre temps també pecaminosos però ja no tant, per fer de bardissa a modes novel·les.

Mestall d'espiritualitat, religiositat o costumari, capaç d'infondre desitjos o somnis d'anar al cel a gaudir de la felicitat eterna, amb el sarró a caramull d'aquelles virtuts doctrinals dites fe, esperança, caritat; prudència, justícia, fortalesa i templança, i d'allunyar per sempre més, la por de caure dins l'avenc de l'infern, ple de llucifers, foc etern i desgràcia infinita, per causa dels tres enemics de l'ànima: dimoni, món i carn. Per paga allò dels heretges que no creien en Déu ni en la Santa Mare Església no estava massa ben vist.

Fins fa dos dies la litúrgia cerimonial era molt més espessa que a hores d'ara. A la vila, naturalment també.

A més de totes les festes ordinàries, pròpies del calendari anyal, no hi mancaven tampoc les celebracions de cada dia o l'administració de sacraments. La Parròquia acollia els felanitxers per batiar els seus fills. Les mares sortien de missa per purificar el pecat, no el pecat d'haver posat un fill al món, sinó del pecat contret a l'hora d'engendrar la criatura. La primera comunió als set anys i amb les oracions ben apreses, fins i tot la pregunta "llarga". La confirmació ja més grandets, la primera vegada que es podia veure el bisbe de prop. El casament si es donava el cas, sovint molt abans que sortís el sol i amb tants de convidats que es podien comptar amb els dits d'una orella. El viàtic o l'extremunció, en aquest cas el feligrès no anava a la parròquia, era el vicari de setmana i l'escolà que anaven a ca seva, quan s'acostava l'hora de passar comptes amb Sant

Pere. I un cop acabat el pelegrinatge per aquest món, l'enterro o funeral per l'ànima d'aquella felanitxera o felanitxer que havia tocat soletes cap a la Casa del Pare.

Més que tasca, devia esser escarada feixuga la que a estones tenia la comunitat de preveres, fins ahir com aquell que diu, més nombrosa que ara, no només la parroquial, sinó també d'altres ordes religiosos establerts a la nostra contrada. No s'hi escau però, aquí i ara, esbrinar amb dues paraules malgirbades, fets i vides exemplars de rectors, vicaris, frares i sacerdots, amb les quals es rebleixen capítols sencers de la història novella del nostre poble.

Permeteu-me aquesta llobada, amics que m'escoltau, i acompanyau-me a fer una visita curta a uns llocs, els escolans i campaners, majorals de la sagristia i el campanar, secularment al servei de l'església i el seu entorn.

Que seria d'estrany el matí de Pasqua, si quan el sol és dos pams amunt, no ens acabàs de desxondir, trescant per l'aire, aquell ramell de batalls. O si hi mancàs la repicada, quan els coloms agafen embranzida per fer de cobricel a la Puríssima, sortida d'es Replà, mentre balla tres reverències per la gaubança de retrobar el seu fill ressuscitat, arribat d'es Convent, on l'enterraren dos dies abans.

Quintars de bronze i segles de paciència, la d'aquesta família amb posada vitalícia al sostre més alt de la nostra contrada. Tenen per nom Eloi, Cor de Jesús o Antònia, Vicenta, Combregars i Vespres i de tant en tant ben segur que enyoren na Rectora, una parenta de prop que ja mai no tornarà. Ara i suara mesclen la festa amb els picarols i campanetes del

rotlle de darrera l'altar major de la nostra parròquia, mentre el colís ha emmudit per sempre.

Bona vida tenen avui les campanes, però no hauríem de recular massa a dins la història per veure que no ha estat sempre així. A toc de batall es feien avinents les grans solemnitats i també les funcions i rituals de cada dia, molts dels quals han durat fins ja ben grandet el present segle, i n'hi ha que encara hi són.

Missa de jorn o missa primera, tocada cada dia amb la segona, entre les quatre i les cinc del matí, segons fos estiu o hivern. Tres batallades i després d'una en una, fins hora de quedar.

Les Avemaries, tocases cada dia al matí, migdia i vespre, tres batallades tres vegades. Tots els dilluns a migdia s'hi afegien cinc batallades com a toc d'Oració d'Ànimes.

Missa de comunió o exercici, tant diumenge com dia feiner, tocada a batallades clares amb la segona, quedant en acabar.

Vespres de cada dia. Cada dia feiner es tocaven a les dues i si el dia següent era festa colenda es tocaven solemnes.

El Rosari, que es tocava cada dia a l'horabaixa, no a cap hora determinada, sinó una mica abans de la posta del sol. Batallades de tres en tres amb na Cor de Jesús, i si romania asseguda, sonava n'Eloi.

L'Oració de les Ànimes, a mitjan Rosari, ventant na Rectora tres o quatre tirades.

Sanctus. També es tocaven cada dia en alçar Déu a la missa major. Eren tres batallades amb n'Eloi. Els diumenges i festes s'hi afegien sis o set batallades espesses.

La Corona de la Puríssima, a batallades amb na Cor de Jesús, alternant dos i tres tocs.

Els Parenostres, cada divendres a les tres de la tarda, en memòria de la Passió de Nostre Senyor.

Dejuni. Si l'endemà era dejuni, a la nit, després del toc de l'Avemaria, s'anunciava l'avinentesa amb dotze batallades clares amb n'Eloi, acabant amb tres tocs espessos.

La doctrina es tocava el dia abans un cop haver quedat Vespres, amb batallades clares amb n'Eloi i es quedava a tocs espessos després del Magnificat.

Ofici. Tots els dies hi havia a la nostra parròquia ofici o missa resada. Podia esser d'Eloi, doble o semidoble, i segons la categoria es tocaven unes o altres campanes i de forma ben establerta.

Missa resada dels dies feiners, repicant la campaneta que es trobava part damunt la sagristia i que ara mateix descansa en el portal reformat de Sant Esteve.

Vespres cantades. N'hi havia tots els diumenges i festes de guardar. Es cantaven al cor. Si eren totes amb orgue es feia senyal amb na Vespres, afegint-s'hi na Vicenta, n'Eloi, na Cor de Jesús i na Rectora. Els trets variaven segons la solemnitat de la festa.

Simfonia en bronze, de batall i cordell, proclamant la joia de les nostres festes, o fent sentir el plany davant una desgràcia universal o casolana.

Completes solemnes, avui en dia només es canten així a la Parròquia per Santa Margalida i en aquest convent per Sant Agustí, les Vespres, Completes i Matines, novenaris, el Sermó de l'Ofici, l'exposició del Sagrament; les quaranta batallades la nit del dimarts de carnaval, amb la campana grossa, anunciant el començament de la quaresma; les Creus o Viacrucis, sobretot els divendres i diumenges de quaresma, la Missa darrera, les Matines, sempre solemnes, i si no eren de mort i tenien Laudes cantades, es tocava el Te Deum amb totes les campanes un poc ventades i amollades, mesclant-hi també el rotlle o roda de campanetes. Moltes festes grosses tenien repicada vuit dies abans, com Els Reis, Sant Antoni, Sant Sebastià, el Corpus, Cor de Jesús, Sant Joan, Sant Pere, Santa Margalida, Mare de Déu d'Agost, Sant Miquel, el Rosari d'Octubre, Santa Teresa, la Puríssima, i d'altres.

Del campanar sortien també trets curiosos, com l'avís que ja era hora d'anar a sopar i a dormir, era la Queda, maleïda sobretot pels festajadors; o la desgràcia del foc, anunciada alternant batallades, una de n'Eloi i una de n'Antònia.

No és estrany que amb la tasca a estones tan feixuga, el campaner tingués posada devers mitjan lloc del campanar, on podia menjar i dormir, i rebia ordres des de la campaneta que hi havia part damunt la sagristia, al costat del carrer Major.

Bona part del que acabam de dir pertany ja a la història, no molt llunyana, però història, al cap i a la fi.

Ara ja no es toca per dur el combregar a un malalt ni s'hi va en processó fent sonar el colís davant davant, ni es fan les dues batallades amb n'Eloi per indicar que el malalt és de foravila, ni els nou trets si el combregat és un capellà.

També són aigua passada les distincions establertes per l'Església entre els estaments socials a l'hora dels funerals i sufragis pels difunts.

Avui només hi ha una classe de funeral, però abans, i això encara ho recorden persones velles, hi havia categories establertes segons l'estament del difunt, variant el nombre de capellans, de ploradors i de cirials, com també els terns, capes i altres vestidures dels celebrants i, naturalment el campanar sonava de forma distinta, tant per fer el senyal en conèixer la notícia del traspàs, com pel funeral a l'hora convinguda.

Solemne del tot era l'enterro de mort ric, alçant n'Eloi i totes les altres, una rera l'altre, tocant juntes el primer tret, un altre tret quan la processó sortia de l'església, el tercer en arribar a casa de la difunta o del difunt ric, si tenia absoluta, el quart quan la processó arribava a l'església i, acabat l'ofici, el darrer tret i s'amollaven les campanes. Hi havia variacions segons l'hora que havia mort i altres motius que no esbrinarem ara per no fer massa llarga la contarella. A l'hora de fer senyal, si el difunt era un sacerdot, s'alçava n'Eloi al moment de saber la notícia i es tocava el primer tret, fos a l'hora que fos, i havien d'esser nou trets compassats. Altres categories eren el mort de segona classe, l'enterro de mort pobre, tres trets amb les campanes petites i els capellans durien el tern inferior, capes de llana i cirials petits; si era d'*Amore Dei* el primatxer anava sense capa i no hi havia cera. Els albats gaudien de les mateixes

categories que els grans però amb tocs de campana diferents i variacions en la litúrgia de les celebracions. En els enterros de *mig cos* també l'estament del difunt era tingut en compte.

La comunitat parroquial per força havia d'anar atrafegada, sobre tot quan s'acostaven les grans solemnitats. Tot havia d'estar a punt de pastora mia, i això suposava també molta feina per a l'escolà que, endemés, tenia un munt de normes a servir durant l'any. Així resa a una plegueta de sagristia escrita pel rector Planes, prest farà cent anys, a la qual hi hem trobat moltes coses de les que acabam de dir.

L'escolà s'ha de considerar un dependent del Sr. Rector i de tots els esglesiastics de l'església parroquial i per tant els ha de guardar gran respecte amb accions, paraules i comportament, i ha d'obeir-los amb tot lo referent al servici de l'església. La principal qualitat de l'escolà ha d'esser la prudència, que s'ha d'exercitar principalment amb la conversació, guardant absoluta reserva respecte de tot el que passa entre el clero i persones que freqüenten la sagristia.

Altres recomanacions fetes als escolans eren les de guardar els ornaments sagrats, de mantenir neta l'església i les seves dependències, *cuidant de que s'agreni tots els dissabtes i sempre que sia necessari, d'espolsar amb diligència altars, retaules i mobles, tant de dins l'església com de dins la sagristia, cuidant també de les llànties, sobre tot la de la Reserva, que deurà tenir encesa i neta.*

L'escolà també era el responsable dels escolanets: *del comportament que tenga amb ells l'escolà, dependrà que els nins sien ben educats i bons al.lots, o sien detestables i mal criats.*

L'autor de la consuetat no amaga els motius del manuscrit:

Tot el contingut en aquest directori està disposat i ordenat per l'actual Rector, per conservar a aquesta església el bon règim que des d'antic l'ha distingida, introduint les variacions que ha fet necessàries la desamortització de les rendes que disfrutava i la privació de les funcions que abans es celebraven.

Amics que heu tingut la paciència d'escoltar-me, això són només petits escapolons de la nostra història, remembrances d'un temps passat i d'unes figures seculars, els escolans i campaners, quasi a punt d'anar-se'n en orris. Els temps moderns imposen canvis, és clar, però no voldríem pel nostre campanar el silenci etern, el mutisme per sempre de n'Eloi, na Cor de Jesús i de tota la seva família de batalls que, des d'allà dalt, juguen a passar el temps, contemplant la vida de tot un poble, creient o no, però al cap i a la fi aquest, el nostre poble.

Tanmateix bona part de la litúrgia històrica és consenblant a les escenes d'aquell teatre religiós nascut dins les esglésies medievals per tal d'arribar més endins de l'enteniment, davant un auditori sovint ignorant, pobre de lletra, però amb creences ben fermes, convertides en tradició secular. La Setmana Santa n'era farcida d'aquestes cerimònies. N'hi ha que encara es conserven, altres han anat desapareixent. Algú deu recordar El Fas o Ofici de Tenebres del Dimecres Sant, amb tota aquella cerimònia d'apagar un ciri groc del candeler en forma de triangle, a cada un dels salms de Matines i Laudes fins a catorze vegades, i en cantar el quinzè, apagar el blanc i amagar-lo davall l'altar.

La Casa Santa, a l'altar major amb gran portaleda, verger d'espigues, flors, brull conreat a l'ombra i cera a balquena.

El simbolisme de rentar els peus a dotze nins o a dotze vellets, recordant el primer Dijous Sant. Aquest dia un dels Oficis més solemnes de l'any. En cantar el Glòria totes les campanes, campanetes i roda ho fan tot, i també l'orgue, que es vol desfer en peces. Després tot romandrà mut fins al toc de Glòria del Dissabte Sant. Sonaran les matraques per a les funcions del divendres, dejuni gros on no hi valen butlles ni almoines. Darrer dejuni de la llarga quaresma.

Senyores i senyors: han passat molts d'anys des de la primera Setmana Santa. Dijous i divendres de la setmana que ve, la foscor de la nit es trencarà, un any més, amb la llum de cirials i fanalets, mesclats amb túniques i capes de centenars de confreres encapironats, fent teringa de dones i homes per tal de conservar i millorar la tradició. Les vexilles donaran algun regiró a més d'un infant ben dosxondit, mentre espera confit o llepolia. Després del Davallament espectacular i viu del Divendres Sant el pla de sa Font es buidarà de gent fins al dia de Pasqua a trenc d'alba, quan compareixeran els primer felanitxers, amb lleganyes als ulls, per arribar d'hora a s'Encontrada, i una llàgrima davallarà suaument fins arribar a la galta, recordant aquella persona estimada que, acabat el tornall de la vida, va començar a caminar cap a l'eternitat.

Diu una cançó:

*Jo voldria, jo voldria,
jo voldria, jo voldré:
el cel quan me moriria,
el cel quan me moriré.*

El cel, la glòria, el benestar sense fi, com serà ?

Per si de cas facem coa per entrar-hi, qui sap si hi trobarem aquell paradís que ens descrivia devers el segle XIV el franciscà Francesc Eiximenis:

... En paradís ha iocs, cants, balls i rialles... E primerament seran aquí formats cants artificials per àngels e naturalemnt per los homens en tota specia de múschica... Aprés haurà aquí ball e los balls seran, no dissoluts, mas per excés de goig e glòria, en laor del Senyor. E los balls aquells seran formats en diverses spècies de figures geometriques, car aquí haurà ball llonc e ball rodó e ball triangular e ball codrat e així de les altres figures.

Alegria, balls i músiques sense fi al paradís celestial. Però si allà ens hi volem trobar algun dia, bo serà fer cas a aquest verset de la Sibila urgelllesa del segle XVI:

*Vosaltres tots qui escoltau,
devotament a Déu pregau
de cor ab gran devoció,
que us porte a salvació.*

Autoritats, confreres, cantaires, amics tots, en arribar l'hora, així sia si així ho desitjau. Allà gaudirem tots plegats de la gran festa eterna.

Ara i aquí pau, salut i bones festes per a tothom.

F O N T S

Eiximenis, Francesc. Llibre de les dones. Cita reproduïda pel P. Gabriel Llompart Moragues, C.R. a *Danzas procesionales de Mallorca. Historia de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, i manllevada a l'obra *L'Enginy de l'Oci*, de Damià Duran i Jaume.

Nou Testament. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1972

Planas i Bordoy, Sebastià. Consueta manuscrita. 1902. Arxiu parroquial de Felanitx.

Ramis i Nicolau, Gabriel. Escolà de la Parròquia de Felanitx des de fa més de seixanta anys. Informació oral.

Sanchis Guarner, M. *El Cant de la Sibilla*. Instituto de Literatura y Estudios Filológicos. Diputación de València. 1956.

